

Кулик Надія

Київський національний лінгвістичний університет

СТИЛІСТИЧНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ АДВЕРБІАЛЬНИХ ФРАЗЕМ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Динамічні процеси в словниковому складі мови відбуваються через його перебудову, реорганізацію багатовимірних взаємозв'язків між складовими словника, мовні запозичення. Термін «запозичення» розглядається у зв'язку з теорією мовних контактів, взаємодією мовних систем, як один із шляхів збагачення словникового складу мови (Bloomfield, 1933). Питанню збагачення лексики іншомовними словами присвячені праці мовознавців Ю. Жлуктенка (Жлуктенко, 1966), У. Вайнрайх (Weinreich, 1977), С. Денисової (Денисова, 2003), О. Стишова (Стишов, 2005) та ін. До мовних чинників збільшення кількості запозичень відносять прагнення до подолання номінативної недостатності, до уніфікації мовних засобів; до позамовних чинників – взаємовплив культур, внутрішньо-соціальний розвиток суспільства, прогрес науки, техніки. (Слаба, 2005: 218). Водночас фразеологічні запозичення лінгвісти залишали до середини шістдесятих років минулого століття поза межами фразеологічного фонду, хоча він є складним конгломератом національних та інтернаціональних зворотів.

Початок всебічному вивченню особливостей функціонування запозичених зворотів на матеріалі німецької мови поклав В.Гаврись (Гаврись, 1971). До фразеологічних запозичень відносимо інтернаціональні звороти, які зафіксовані в лексикографічних джерелах та вживаються в німецькій мові в іншомовній, нетранслітерованій формі. Під німецькими адвербіальними фразами розуміємо стійкі словесні комплекси різних структурних і семантичних типів, які виконують синтаксичну функцію обставини.

Матеріал розвідки складають 49 адвербіальних фразем, які вилучені шляхом суцільної вибірки з фразеологічного словника німецької мови "Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten" (DUDEN). Для визначення мови-донора використано метод лексикографічного аналізу. У реєстровій частині лексикографічної статті зафіксовані німецькі адвербіальні фраземи, які походять із таких європейських мов:

– латинської (78 %): *ad libitum* (DUDEN: 28) ‘за бажанням, на власний розсуд’; *cum grano salis* (DUDEN: 140) ‘із застереженням, з певною поправкою’; *per pedes (apostolorum)* (DUDEN: 541) ‘пішки’; *sub voce* (DUDEN: 707) ‘під словом’;

– французької (18 %): *à gogo* (DUDEN: 30) ‘удосталь’; *peu à peu* (DUDEN: 542) ‘поступово, небагато’;

– англійської (4 %): *on the rocks* (DUDEN: 530) ‘з льодом (про напій)’; *up to date* (DUDEN: 753) ‘на рівні сучасних вимог, в курсі подій, останніх новин’.

Найсуттєвіший внесок у збагачення фразеологічного фонду інтернаціоналізмів німецької мови зробила латина як мова, якою писали наукові праці та яка набула великого культурного значення. У результаті латинські звороти, які проникали в цей період як і з першоджерела, так через мови-посередники, засвоювались без запозичення позначуваних реалій та елементів культури, у нетранслітерованій формі. У XVIII ст. відбувся перерозподіл центрів-джерел запозичень: латинська мова поступово втрачала свій виключний статус наукової мови, поступаючись французькій мові (Meyers, 1995). На сучасному етапі розвитку суспільства найвагомішою в процесі міжнародного лінгвістичного взаємозбагачення є англійська мова. Отже, запозичені адвербіальні фраземи поповнюють поряд із національними зворотами фразеологічний фонд німецької мови.

Проаналізуємо ремарки, якими у словнику супроводжується 81 % досліджуваних фразем. Для стилістичної характеристики німецьких адвербіальних фразем уживаються позначки ***bildungsspr.*** (книжн.), ***ugs.***

(розм.), **geh.** (висок). 55 % адвербіальних фразем зареєстровано в лексикографічній статті з ремаркою **bildungsspr.** (книжн.), яка свідчить про високий рівень освіти мовця: *ad hoc* (Duden: 28) ‘спеціально для цього випадку’; *a priori* (Duden: 48) ‘на основі раніше відомого’; *in flagranti* (Duden: 361) ‘на місці злочину, в момент здійснення злочину’; *per se* (Duden: 541) ‘само по собі, без домішок, у первісному стані’.

Позначка **ugs.** (розм.) вказує на те, що 10 % запозичених фразем належать до розмовно-побутового стилю: *per Saldo* ‘зрештою’ (Duden: 603); *in natura* ‘у дійсності’ (Duden: 361). Належність 6 % адвербіальних фразем до високого, піднесеного стилю кодується ремаркою **geh.** (висок.): *in puncto puncti* ‘стосовно сексуальності’ (Duden: 362), із ремарками *scherzhaft*, *veraltet* зазначена фразема тлумачиться ‘стосовно цнотливості’ (Duden); *hic et nunc* (Duden: 334) ‘негайно, зараз же’; *en vogue sein* (Duden: 180) ‘бути в моді, мати популярність’.

Галузь використання 6 % німецьких адвербіальних фразем відбивається позначками **Gastronomie** (гастроном.): *à la carte* (Duden: 31) ‘на свій вибір із меню ресторану’ та **Kaufmannspr.** (бізнес.): *per procura* (Duden: 541), ‘за довіреністю’. Позначка **veraltet** (заст.) вказує на часову належність запозиченої фраземи (2 %): *per annum* (Duden: 540), ‘щорічно, в рік’. Ремарка **scherzh.** (жарт.) передає ставлення мовця до предмета мовлення: *per pedes (apostolorum)* (Duden: 541) ‘пішки’.

За підрахунками 19 % німецьких адвербіальних фразем зафіксовано без позначки, що свідчить про їх нейтральність: *de jure* (Duden: 149) ‘по праву’; *in spe* (Duden: 362) ‘з надією, в проєкті, в задумі’; *pro forma* (Duden: 557) ‘формально, для годиться’; *a posteriori* (Duden: 48) ‘на основі досвіду’; *in extenso* (Duden: 361) ‘повністю, без скорочень’; *salvo errore* (Duden: 604) ‘без помилки’; *summa summarum* (Duden: 707) ‘у кінцевому підсумку, зрештою’; *in nuce* (Duden: 361) ‘у найсуттєвішому, найголовнішому’.

Таким чином, позначки є джерелом інформації про вживання фраземи в певному функціональному стилі й сфері мовлення, про її часову

поширеність та про емотивно-оцінне ставлення мовця до предмета повідомлення,

Фразеологічні безперекладні запозичення охоплюють широке коло понять, пов'язаних із історією людства. Для пояснення образу, що лежить в основі такого фразеологізму, необхідний етимологічний коментар. 41 % досліджуваних фразеологічних одиниць супроводжуються етимологічним коментарем. Так, походження виразу *ad calendas graecas* (Duden: 28) 'ніколи' пов'язане зі звичаєм давніх римлян, які називали календами перше число кожного місяця. Календи були датою розрахунків за грошовими зобов'язаннями. У греків календ не існувало, тому цей зворот означав «до часу, який ніколи не настане».

Вислів *ad usum Delphini* 'для користування дофіну' виник за часів Людовіка XIV, коли для дофіна – наслідника французького престолу – уклали зібрання творів античних класиків. Усі ганебні з точки зору виховання місця були вилучені в цьому зібранні чи винесені в додаток. Сучасне значення фразеологізму: 'перероблений для користування молоді, школярів' (Duden: 29).

В основі появи звороту *per pedes (apostolorum)* (Duden: 541) 'пішки' лежить переказ про апостолів – учнів Ісуса, які ходили по світу пішки та проповідували християнське віросповідання. Отже, присутність етимологічного коментарю у лексикографічних статтях запозичених адвербіальних фразеологізмів є передумовою повноти тлумачення їх семантики.

Проведена розвідка дозволяє зробити висновки. 81 % запозичених адвербіальних фразем німецької мови мають лексикографічні позначки, що свідчить про їх стилістичну забарвленість, а саме ***bildungsspr.*** (книжн.), ***ugs.*** (розм.), ***geh.*** (висок), ***Gastronomie*** (гастроном.), ***Kaufmannspr.*** (бізнес.), ***veraltet*** (заст.), ***scherzh.*** (жарт.); 19 % досліджених фразем зареєстровані без позначки, тобто є стилістично нейтральними.

Список використаних джерел

1. Гаврись, В. І. (1971). *Сталі сполучення слів у сучасній німецькій мові (походження та вживання)*. К. : Рад. шк.
2. Денисова, С. П. (2003). Типи запозичень у сучасній українській мові як віддзеркалення міжмовної взаємодії кінця XX – поч. XXI століть. *Проблеми зіставної семантики*, 6, 172–178.
3. Жлуктенко, Ю. О. (1966). *Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики*. Вид-во Київського університету.
4. Слаба, О. В. (2005). Запозичення англоамериканізмів-термінів як один із основних шляхів термінотворення (на матеріалі економічної лексики німецької мови). *Проблеми семантики слова, речення та тексту*, 14, 216–224.
5. Стишов, О. А. (2005). *Українська лексика кінця XX століття: на матеріалі мови засобів масової інформації*. К. : Пугач.
6. Bloomfield, L. (1933). *Language*. New York : Henry Holt.
7. Duden. (1998). *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich, Dudenverlag. Bd.11. 864 S.
8. Duden. Retrieved from https://www.Duden.de/rechtschreibung/in_puncto
9. Meyers Enzyklopädisches Lexikon in 25 Bänden (1995). Mannheim, Wien, Zürich : Lexikonverlag. Bd. 9: Fj-Gel. 880 S.
10. Weinreich, U. (1977). *Sprachen in Kontakt*. München : Verlag G.H.Beck.